

e-ISSN: 2630-631X

Article Type
Research ArticleSubject Area
Educational Sciences
ResearchVol: 8 Issue: 60
Year: 2022 JUNE
Pp: 1048-1059Arrival
23 April 2022
Published
30 June 2022
Article ID 62583Doi Number
<http://dx.doi.org/10.2922/8/smryj.62583>How to Cite This Article
Bağrıaçık, B.; Delice, E.;
Oruç, Z.N. & Yüzgeç, A.
(2022). "Lise
Öğrencilerinde Sosyal
Dışlanma Ve İnternet
Bağımlılığının Çeşitli
Değişkenlerle
İncelenmesi",
International Social
Mentality and
Researcher Thinkers
Journal, (Issn:2630-
631X) 8(60): 1048-1059Social Mentality And
Researcher Thinkers is
licensed under a Creative
Commons Attribution-
NonCommercial 4.0
International License.

Lise Öğrencilerinde Sosyal Dışlanma Ve İnternet Bağımlılığının Çeşitli Değişkenlerle İncelenmesi

Investigation of Social Exclusion and Internet Addiction in High School Students with Various Variables

Belgin BAĞRIAÇIK¹ Ezgi DELİCE² Zeynep Naz ORUÇ³ Adem YÜZGEÇ⁴ ¹ Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, Adana, Türkiye² Adana Bilim ve Sanat Merkezi, Öğrenci, Adana, Türkiye³ Adana Bilim ve Sanat Merkezi, Öğrenci, Adana, Türkiye⁴ Öğretmen, Sarıçam Konaklama Merkezi İmam Hatip Ortaokulu Adana, Türkiye

ÖZET

Bu çalışma da lise öğrencilerinin sosyal dışlanma ve internet bağımlılığı düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu tesadüfi örnekleme yoluyla belirlenen Adana ilinde farklı liselerde eğitim gören 488 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada nicel araştırma modellerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Veriler Sosyal Dışlanma Ölçeği ve Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırmanın verileri SPSS 25.0 istatistik paket programına aktararak analiz edilmiştir. Verilere normallik dağılım testi uygulanmıştır. Normal dağılım gösteren verilerde Frekans Dağılım Testi, Bağımsız Örneklem t-Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA), anlamlı çıkan verilerin etki düzeylerini belirlemek için Cohen d ve Eta kare etki düzeyi belirleme testi yapılmıştır. Çalışma sonucunda lise öğrencilerinde sosyal dışlanma ve internet bağımlılığı ile cinsiyet, anne ve baba eğitim düzeyi, anne çalışma durumu, Bilsen öğrencisi olma durumu ve pandemi sürecinde internet kullanım durumu arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Diğer yandan okul türü, sınıf düzeyi, babanın çalışma durumu arasından anlamlı farklılık görülmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Dışlanma, İnternet Bağımlılığı, Lise Öğrencileri, Pandemi

ABSTRACT

In this study, it was aimed to examine the social exclusion and internet addiction levels of high school students in terms of various variables. The study group of the research consists of 488 high school students studying at different high schools in Adana, which was determined by random sampling. Relational survey model, one of the quantitative research models, was used in the research. Data were collected with the Social Exclusion Scale and the Internet Addiction Scale for Adolescents. The data of the research were analyzed by transferring them to SPSS 25.0 statistical package program. Normality distribution test was applied to the data. Frequency Distribution Test, Independent Sample t-Test and One-Way Analysis of Variance (ANOVA) were used for normally distributed data, and Cohen d and Eta squared effect level determination tests were used to determine the effect levels of significant data. As a result of the study, a significant difference was found between social exclusion and internet addiction in high school students and gender, mother and father education level, mother's working status, being a Bilsen student, and internet use during the pandemic process. On the other hand, there was no significant difference between school type, class level, and father's working status.

Keywords: Social Exclusion, İnternet Addiction, High School Students, Pandemic

GİRİŞ

Kişi doğduğundan bu yana dahil olduğu topluma katılma sürecinde sağlığı, rahatlığı, refahı kısacası yaşamını sürdürmeye yönelik gerek duyduğu güveni elde etmek amacıyla sosyal bir gruba kabul görmek adına vazgeçilmez bir çaba harcar (Baumeister, Dewall ve Ciarocco, 2005; Wesselman, Nairne ve Williams, 2012;). Bu çaba bir sonuca varmadığında bazı bireyler toplum dışına itilir ya da toplumdan uzaklaştırılır yani dışlanır (Adaman, F., & Keyder, Ç. (2006). Sosyal dışlanma kavramının ilk olarak 1970'li yıllarda Fransa'da kullanıldığı görülmektedir. Avrupa'da doğup gelişen bir kavram olan sosyal dışlanma kavramının 1990'lı yıllardan itibaren tüm dünyada kullanımı artmıştır (Aslan, 2017). Antik çağ dönemlerinden bu yana varlığını devam ettiren sosyal dışlanmanın, uzun süreli yaşanması eski uygarlıklarda sosyal ölüm olarak tanımlanmıştır (Boehm, 1986; Williams, 2007). 1970'lerde süreklilik gösteren sosyal bütünleşme ve dayanışma problemi, ekonomik kriz ve gerileme ile birlikte dikkat çeken dışlanma terimini ilk kullanan kişi Fransa'da Chirac Hükümeti'nin sosyal işlerden sorumlu devlet bakanı Lenoir'dır (Çakır, 2002: 84). Sosyal devlet anlayışında yaşanan değişim, işsizlik ve sosyal koruma ihtiyacının artması gibi faktörlerin etkisi sosyal dışlanmaya yönelik bakışı şekillendirmiştir (Yıldırım 2014). Sosyal dışlanma; malvarlığı yetersizliği, iş bulamama ve gelir düşüklüğü gibi ekonomik sebepler; eğitim düzeyi, cinsiyet ve yaş gibi bireysel sebepler; toplumsal destek yoksunluğu ve sosyal güvence eksikliği gibi sosyal ve kurumsal sebepler; politik haklardan yararlanamamak ve politik karar alma mekanizmalarına katılamamak gibi politik sebepler; neticesi ile ortaya çıkar (Coşkun, 2009). Kendini değerli ve güvende hissetmesi, kabul edilme ve onaylanma ihtiyaçlarının karşılanması açısından ekran grupları, ergenler için son derece önemlidir. (Horn, Daddis ve Killen, 2008; Kulaklıoğlu, 2015)

Ergenlik dönemi hem psikolojik hem de fiziksel gelişmenin, büyümenin görüldüğü bir dönemdir (Morgan, 2015; Yavuzer, 1999; Zimmer-Gembeck ve Collins, 2003). Sosyal dışlanma kavramı, ergenlerin yaşlılarıyla olan etkileşimlerinde ve ilişkilerinde görmezden gelinmesi, önemsenmemesi, dışlanması ya da reddedilmesi olarak tanımlanır ve genelde belirgin bir davranış veya bir açıklama olmadan ortaya çıkar (Williams, 2011; Williams ve Nida, 2009). Sosyal dışlanma olgusu, özellikle ergenlerin etrafındakilerle sağlıklı ve güzel ilişkiler kurmasını ya da bir gruba katılma isteğini engellemektedir (Leets ve Sunwolf, 2005; Santrock, 2003) Ergenlik çocuklukla yetişkinlik arasında çok önemli bir geçiş dönemi olup, bireyselliğin ve yetişkin kimliğinin kazanıldığı yeniden doğuş dönemi olarak nitelendirilebilir. Bu dönemde baş edilmesi gereken pek çok problem vardır. Genç hem, çevresinin beklediği yeni talep ve beklentilere göre hareket etmek, hızlı fiziksel gelişimine uyum sağlamak, hem de ebeveynlerinden bağımsız yeni hedefler belirlemek ister. (Ekşi, 1999). Bu şekilde devam eden durum, ergenlerin dışlanmasına neden olur (Bağır, 2020). Günümüzde bireylerin sosyalleşmesinde tamamlayıcı bir rol oynayan ve yeni bir imaj yaratarak farklı ortamlara girme fırsatı sunan (Ilgaz, 2018) sosyal medya ergenler için büyük ancak daha kontrol edilebilir bir sosyal ortam sağlamaktadır.

Sosyal dışlanma sonucunda eğitimden uzaklaşması gibi olumsuz sonuçlar doğurduğunu görülmektedir (Ersoy, Turan 2019). Uygun akran ilişkileri geliştiremeyen sosyal dışlanmaya mecbur kalan öğrenciler çocuk suçlarına karışmaya, sağlıksız ve mutsuz bir yetişkin yaşantısı sürmeye, duygusal problemler yaşamaya ve intihara kalkışmaya meyillidirler (Pharo, 2011; Sarı, 2012). Sosyal dışlanma yaşayan ergenler çocukluğa ve yetişkinliğe kıyasla kendilerini uyum sağlaması gereken değişim alanlarının sayısı ve hızının artmasından dolayı tek başlarına kaldıklarında yalnızlık duygusunu daha fazla hissederler (Duck, 1986). Kişilerin yaşlıları, anne-baba ilişkilerinin ve diyalog kurmalarının diğer kişilere göre daha çok zorlanıldığı görülmüştür (Arslan, Kırık, Karaman ve Çetinkaya, 2015).Ergenlik döneminde karşılaşabileceği sorunlardan uzaklaşabilmek veya onları unutmak için kaçacağı bir ortama ihtiyaç duymaktadır (Ögel, 2017).

Sosyal çevrelerinden uzaklaşmaya başlayan ergenler ise internete bağımlı hale gelirler. Bağımlı olan ergenler bir süre sonra buldukları ortamlarda önemsenmez hale gelir ve etraflarınca yok sayılabilirler. Özellikle ergenlerin içinde buldukları gelişim dönemi göz önüne alındığında internet bağımlılığı kritik bir önem taşımaktadır. Okul çağındaki gençlerde oldukça sık görülen aşırı internet kullanımı; sosyal ilişkilerini olumsuz yönde etkiler, onların ruhsal ve fiziksel gelişimlerini ve akademik başarılarını düşürmektedir (Cengizhan 2003). Ergenler, teknolojiye daha çok ilgi duydukları için interneti diğer yaş gruplarına göre daha çok kullanmaktadırlar (Treuer ve diğer., 2001). Psikolojik olarak yeterli olgunluğa ulaşamaması sebebiyle internet bağımlılığı riski oldukça artmaktadır (Avcı 2010). Bunun sonucunda da kaygıya, huzursuzluğa, kötü duygulara (Lim ve diğ. 2004; Akt. Taçyıldız, 2010), okul hayatını olumsuz etkilemesine, uyku düzenini bozmasına ve internet olmadan hayatın geçirilemeyeceği sıkıcı ve boş geçeceği kanısına ulaşılır. Hatta fazla kullanımında iskelet ve kas sistemi problemlerine bile yol açabilir (Nalwa ve Anand, 2003; Gökçearslan, Günbatar, 2012). Söz konusu bağımlılığın kaynağı, yüz yüze iletişimin azlığı, iletişim ortamı, yazı yazma, ya da çevrimiçi sosyal etkinlikler (örneğin, sohbet odaları ve anında mesajlaşma, çevrimiçi oyunlar) internet içeriği gibi süreçleri içeren internet kullanımının bir veya birkaç özelliği sebebiyle oluşmaktadır (Leung 2004:334).

Kaşıkcı ve diğ. (2021) “Gençlerde Sosyal Medya Bağımlılığı ve Sosyal Dışlanma: Öz Kontrolün Aracılık Rolü” adlı çalışmada Gençlerde sosyal dışlanmanın öz kontrolü zayıflatıp sosyal medya bağımlılığının oluşmasına aracı olduğu sonucunu çıkartmıştır. Bağır (2020) “Ergenlerde Akıllı Telefon Bağımlılığının Sosyal Dışlanma (Ostrasizm) İle İlişkisinin İncelenmesi” adlı çalışmada ergenlerde akıllı telefon kullanımının sosyal dışlanmaya bir etkisinin bulunmadığı görülmüş, eğitim seviyesi, yaşanılan yer ve okul başarısına göre bağımlılık düzeyinin değiştiği sonucuna ulaşmıştır. Hatun ve Füsun (2020) “Lise Öğrencilerinde Değerler, Sosyal Dışlanma ve Akran Baskısı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi” adlı yaptıkları araştırma sonucunda Öz yönelimin sosyal dışlanma ve akran baskısını çok fazla etkilediği görülmüştür. Makas (2018) “Lise Öğrenimi Gören Gençlerin İnternet Kullanımının Psikososyal Durum İle İlişkisi” adlı araştırmasının sonucunda internetin en fazla sosyal ve eğitim amaçlı kullanıldığı, aşırı kullanımında sosyal ve psikolojik olarak sorun yarattığı ve gençlerde vazgeçilmez bir yere sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yapılan literatür çalışmada sosyal dışlanma ile internet bağımlılığının ayrı ayrı incelendiği çalışmalara rastlanmıştır. Fakat lise öğrencilerinde sosyal dışlanma ve internet bağımlılığının çeşitli değişkenlerle araştırıldığı bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, lise öğrencilerinde sosyal dışlanma ile internet bağımlılığını çeşitli değişkenlerle incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda şu araştırma sorularına cevap aranacaktır:

- 1) Ortaöğretim (Lise) öğrencilerinin sosyal dışlanma ile internet bağımlılığı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 2) Ortaöğretim (Lise) öğrencilerinin sosyal dışlanmanın alt boyutları görmezden gelinme ve dışlanma ve internet bağımlılığı cinsiyetlerine göre anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 3) Ortaöğretim (Lise) öğrencilerinin sosyal dışlanmanın alt boyutları görmezden gelinme ve internet bağımlılığı anne çalışma durumuna göre anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 4) Ortaöğretim (Lise) öğrencilerinin sosyal dışlanmanın alt boyutları görmezden gelinme ve dışlanma ve internet bağımlılığı Bilesem öğrencisi olmasına göre anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 5) Ortaöğretim (Lise) öğrencilerinin sosyal dışlanmanın alt boyutları görmezden gelinme ve dışlanma ve internet bağımlılığı akıllı telefona sahip olma durumlarına göre anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 6) Ortaöğretim (Lise) öğrencilerinin sosyal dışlanmanın alt boyutları görmezden gelinme ve internet bağımlılığı anne eğitim düzeylerine göre anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 7) Ortaöğretim (Lise) öğrencilerinin sosyal dışlanmanın alt boyutları görmezden gelinme ve dışlanma ve internet bağımlılığı baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 8) Ortaöğretim (Lise) öğrencilerinin sosyal dışlanmanın alt boyutları görmezden gelinme ve dışlanma ve internet bağımlılığı pandemi sürecindeki akıllı telefon kullanımına göre anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 9) Ortaöğretim (Lise) öğrencilerinin sosyal dışlanmanın alt boyutları görmezden gelinme ve dışlanma ve internet bağımlılığı sınıf düzeyine göre anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 10) Ortaöğretim (Lise) öğrencilerinin sosyal dışlanmanın alt boyutları görmezden gelinme ve dışlanma ve internet bağımlılığı okul türüne göre anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 11) Ortaöğretim (Lise) öğrencilerinin sosyal dışlanmanın alt boyutları görmezden gelinme ve internet bağımlılığı baba çalışma durumuna göre anlamlı bir ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Araştırma nicel araştırma modellerinden ilişki tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Karasar'a (2004) göre tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu olduğu gibi betimlemeyi amaçlayan yöntemlerdir. Araştırmaya konu olan olay, kişi veya nesne kendi şartları altında, olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır, bunları hiçbir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. İlişki tarama modeli ise tarama modelinin bir türü olup iki ya da daha çok değişken arasında birlikte değişimin varlığını ve derecesini belirlemek için kullanılan modeldir (Kaya, Balay ve Göçen, 2012).

Katılımcılar

Verilerin toplanması için, ölçme araçları, öğrencilere araştırmacı tarafından uzaktan erişim ile Google form üzerinden uygulanmıştır. Araştırma 2021-2022 eğitim öğretim yılı güz döneminde, rastlantısal olarak belirlenen Adana ilinde eğitim gören lise öğrencilerinden 313'ü (%64,1) kız, 175'i (%35,9) erkek olmak üzere toplam 488 öğrenci oluşturmaktadır. Bu öğrencilerin %1,9'unun hazırlık sınıfı kız öğrenci, %1,7'sinin hazırlık sınıfı erkek öğrenci, %24,9'unun 9. sınıf kız öğrenci, %24,6'sının 9. sınıf erkek öğrenci, %48,2'sinin 10. sınıf kız öğrenci, %39,4'ünün 10. sınıf erkek öğrenci, %16,0'ın 11.sınıf kız öğrenci, %17,7'sinin erkek öğrenci, %8,9'unun 12.sınıf kız öğrenci, %16,6'sının 12.sınıf erkek öğrenci olduğu görülmüştür.

Katılımcıların özelliklerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Lise Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Sınıf Düzeyleri

Yaş Düzeyi	Kız		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Hazırlık	6	1,9	3	1,7	9	1,8
9.Sınıf	78	24,9	43	24,6	121	24,8
10.Sınıf	151	48,2	69	39,4	220	45,1
11.Sınıf	50	16,0	31	17,7	81	16,6
12.Sınıf	28	8,9	29	16,6	57	11,7
Toplam	313	100	175	100	488	100

Veri Toplama Araçları

Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeği (SDYÖ): Ergenlerin sosyal dışlanma düzeylerini belirlemek amacıyla Gilman, Carter-Sowell, DeWall, Adams ve Carboni (2013) tarafından geliştirilen Ergenler İçin Sosyal

Dışlanma Yaşantısı Ölçeği (SDYÖ) Mercan (2016) tarafından Türkçe uyarlama çalışması yapmıştır. Doğrulamalı açımlayıcı faktör analizleri sonucunda ölçeğin orijinal çalışmadaki faktör yapısını koruyarak Türkiye’de de kullanılabilir bir ölçme aracı niteliği taşıdığı görülmüştür. Toplam 11 maddeden oluşan ölçekte iki alt boyut bulunur. Öz-değerlendirme biçiminde, sosyal dışlanmanın iki alt boyutunu 5’li likert tipinde bu ölçek değerlendirmektedir. İlk boyut görmezden gelinme (5 madde) ikinci boyut ise dışlanma (6 madde) deneyimini ölçmektedir. Maddelerin faktör yükleri.83 ile 59 arasında değişmektedir. Puanlama; 1,2,3,4,5. maddeler toplanır. Yüksek puan > yüksek görmezden gelinme, 6, 7, 8, 9, 10 ve 11. maddeler toplanır Düşük puan > yüksek dışlanma Ölçeğin geçerlik güvenilirlik kat sayısı Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı.87 olarak hesaplanmıştır (Mercan, 2016, s.175–176). Bu araştırmanın çalışma grubu ile yapılan Cronbach Alfa geçerlilik güvenilirlik testi görmezden gelinme alt boyutu için .91, dışlanma alt boyutu için .87 hesaplanmıştır.

Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı Ölçeği (EOÖ): Ergenlerde internet bağımlılığını belirlemek amacıyla Taş (2019) tarafından geliştirilmiştir. Deneme formu 42 kişi, açımlayıcı faktör analizi 349 kişi, doğrulamalı faktör analizi 215 kişi ve test tekrar test çalışması ise 50 kişi ile yapılmıştır. Kapsam geçerliği uzman görüşü ile sağlanmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda dokuz maddeli tek faktörlü yapının geçerliği doğrulanmıştır. Tek faktörlü yapının ölçeğe ilişkin varyansın yaklaşık %40’ını (%39.901) açıkladığı görülmektedir. Ölçeğin KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) değeri .820, Barlett’s Sphericity testi $\chi^2= 850,521$, $p=.000$ olarak bulunmuştur. Ölçek maddelerinin faktör ortak varyanslarının .300-.500, madde faktör yüklerinin .548-.707 aralığında olduğu tespit edilmiştir. DFA sonu elde edilen uyum indekslerinin ($X^2/df =1.984$, $RMR=.028$, $GFI=.95$, $AGFI=.91$, $CFI=.93$, $RMSEA=.068$) modelin doğrulanması için yeterli olduğu görülmektedir. Ölçek madde toplam korelasyonun .427-.587 aralığında yer aldığı, bir ay arayla yapılan test tekrar test korelasyon katsayısı $r=.72$, Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısının .81 olduğu ve alt üst % 27’lik gruplar için t testi sonuçlarının anlamlı olduğu görülmektedir (Taş, 2019, s. 875).). Bu araştırmanın çalışma grubu ile yapılan Cronbach Alfa geçerlilik güvenilirlik testi .87 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Kişisel bilgi formu ve ölçekler bir form üzerinde hazırlanarak uzaktan erişim yoluyla uygulanmış ve çalışmada kullanılan veriler elde edilmiştir. Ölçekler uygulanmadan önce üst kısmında araştırmacı tarafından gerekli açıklamaların yer aldığı bilgilendirme metni oluşturulmuş ve çalışmaya katılımda gönüllülük esas alınmıştır. Öğrencilerden ölçekleri kendilerine en uygun seçeneğe göre doldurmaları istenmiştir. Bir öğrencinin veri setini doldurması yaklaşık olarak 10 dakika sürmüştür. Özel yetenekli öğrencilerin sosyal dışlanmaları ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik öncesinde verilerin dağılımını incelemek için SPSS 25.0 programında normallik dağılım testi uygulanmıştır. Normal dağılım gösteren verilerde frekans dağılım testi, t-testi, Anova testi ile korelasyon analizi yapılmış ve etki düzeyini belirlemek için Cohen d ve Eta kare değerleri hesaplanmıştır.

BULGULAR

Lise öğrencilerinin sosyal dışlanmanın alt boyutları görmezden gelinme ve dışlanma ve internet bağımlılığı cinsiyetlerine ilişkin bağımsız örneklem testi bulguları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2’ye göre lise öğrencilerinde sosyal dışlanmanın alt boyutlarından görmezden gelinme ile İnternet bağımlılığı ($r = .42$, $rs<.001$) arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki vardır. Sosyal dışlanmanın alt boyutlarından görmezden gelinme ile dışlanma arasında ($r= -.55$, $rs<.001$) ise negatif yönde yüksek düzeyde anlamlı ilişkiye sahip olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada lise öğrencilerinde sosyal dışlanma ve internet bağımlılığı üzerine okul çeşitliliği, annenin çalışma durumu, babanın çalışma durumu ve akıllı telefona sahip olup olmama değişkenleri ile bakıldığında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Tablo 2. Lise Öğrencilerinin Sosyal Dışlanma İle İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişkilere Yönelik Korelasyon Tablosu

Değişken	1	2	3
1. Görmezden Gelinme	-		
2. Dışlanma	-.518	-	
3. İnternet Bağımlılığı	.245	-.032	-
Ortalama	9.26	17.12	23.14
SS	4.15	5.32	7.64
Minimum	5.00	6.00	9.00
Maksimum	18.00	27.00	41.00

Tablo 3’te lise öğrencilerde cinsiyet ile görmezden gelinme alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmemiştir ($t=1.01$, $p >.05$). Bunun yanı sıra lise öğrencilerinde cinsiyet ile dışlanma alt

boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($t=0.97, p >.05$). Ayrıca lise öğrencilerinde cinsiyet ile internet bağımlılığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($t=3.87, p <.05$).

Bu sonuç değerlendirildiğinde lise öğrencilerinde erkek öğrencilerin internet bağımlılığı ortalama puanı ($\bar{X}=21.37$), kız öğrencilerin ($\bar{X}=24.13$) ortalama puanına göre daha düşüktür. Yapılan etki büyüklüğü analizi sonucunda Cohen d değeri 0.366 belirlenmiş olup, internet bağımlılığının kızların üzerinde orta düzeyde bir etkisi olduğu söylenebilir (Cohen,1988).

Tablo 3. Lise Öğrencilerinin Sosyal Dışlanmanın Alt Boyutları Görmezden Gelinme Ve Dışlanma Ve İnternet Bağımlılığı Cinsiyetlerine İlişkin Bağımsız Örneklem t-Testi Tablosu

Değişken	Cinsiyet	N	\bar{X}	ss	T	sd	P
Görmezden	Kız	313	9.40	4.06	1.01	486	.31
Gelinme	Erkek	175	9.00	4.30			
Dışlanma	Kız	313	17.30	5.31	0.97	486	.33
	Erkek	175	16,81	5.32			
İnternet	Kız	313	24.13	7.81	3.87	486	.00
Bağımlılığı	Erkek	175	21.37	7.03			

Tablo 4'te lise öğrencilerde annenin çalışma durumuna göre görmezden gelinme alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmemiştir ($t=0.38, p >.05$). Bunun yanı sıra lise öğrencilerinde annenin çalışma durumuna göre dışlanma alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmüştür. ($t=3.25, p <.05$). Bu sonuç değerlendirildiğinde lise öğrencilerinde annesi çalışan öğrencilerin dışlanma ortalama puanı ($\bar{X}=18.10$), annesi çalışmayan öğrencilerin ($\bar{X}=16.51$) ortalama puanına göre daha düşüktür. Yapılan etki büyüklüğü analizi sonucunda Cohen d değeri 0.302 belirlenmiş olup, dışlanmanın annesi çalışan öğrenciler üzerinde orta düzeyde bir etkisi olduğu söylenebilir (Cohen,1988). Ayrıca lise öğrencilerinde annenin çalışma durumuna göre internet bağımlılığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmemiştir ($t=0.47, p >.05$).

Tablo 4. Lise Öğrencilerinin Sosyal Dışlanmanın Alt Boyutları Görmezden Gelinme Ve Dışlanma Ve İnternet Bağımlılığı Annenin Çalışma Durumuna İlişkin Bağımsız Örneklem t-Testi Tablosu

Değişken	Annenin Çalışma Durumu	N	\bar{X}	ss	T	sd	P
Görmezden	Evet	188	9.17	3.86	0.38	486	.70
Gelinme	Hayır	300	9.32	4.32			
Dışlanma	Evet	188	18.10	4.99	3.25	486	.00
	Hayır	300	16,51	5.43			
İnternet	Evet	188	23.35	7.59	0.47	486	.63
Bağımlılığı	Hayır	300	23.01	7.69			

Tablo 5'te lise öğrencilerinde Bilsen Öğrencisi Olmasına göre görmezden gelinme alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmemiştir ($t=1.06, p >.05$). Bunun yanı sıra lise öğrencilerinde Bilsen Öğrencisi Olmasına göre dışlanma alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmüştür. ($t=3.38, p <.05$). Bu sonuç değerlendirildiğinde lise öğrencilerinde Bilsen Öğrencisi olan öğrencilerin dışlanma ortalama puanı ($\bar{X}=16.74$), Bilsen öğrencisi olmayan öğrencilerin ($\bar{X}=18.83$) ortalama puanına göre daha yüksektir. Yapılan etki büyüklüğü analizi sonucunda Cohen d değeri 0.397 belirlenmiş olup, dışlanmanın Bilsen Öğrencisi olan öğrenciler üzerinde orta düzeyde bir etkisi olduğu söylenebilir (Cohen,1988). Ayrıca lise öğrencilerinde Bilsen Öğrencisi Olmasına göre internet bağımlılığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmemiştir ($t=0.61, p >.05$).

Tablo 5. Lise Öğrencilerinde Sosyal Dışlanmanın Alt Boyutları Görmezden Gelinme Ve Dışlanma Ve İnternet Bağımlılığı Bilsen Öğrencisi Olması İle İlişkin Bağımsız Örneklem t-Testi Tablosu

Değişken	Bilsen Öğrencisi Olması Durumu	N	\bar{X}	ss	T	sd	P
Görmezden	Evet	89	8.88	3.53	1.06	486	.28
Gelinme	Hayır	399	9.34	4.28			
Dışlanma	Evet	89	16.74	4.47	3.38	486	.00
	Hayır	399	18.83	5.42			
İnternet	Evet	89	22.71	7.17	0.61	486	.54
Bağımlılığı	Hayır	399	23.24	7.75			

Tablo 6'da lise öğrencilerde Öğrencinin Kendisine Ait Akıllı Telefonu olmasına göre görmezden gelinme alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmemiştir ($t=1.06, p >.05$). Bunun yanı sıra lise öğrencilerinde Öğrencinin Kendisine Ait Akıllı Telefonu olmasına göre dışlanma alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmüştür. ($t=4.33, p <.05$). Bu sonuç değerlendirildiğinde lise öğrencilerinde Öğrencinin Kendisine Ait Akıllı Telefonu olmasına göre dışlanma ortalama puanı ($\bar{X}=17.51$), Öğrencinin Kendisine Ait Akıllı Telefonu olmamasına göre öğrencilerin ($\bar{X}=14.40$) ortalama puanına göre

daha düşüktür. Yapılan etki büyüklüğü analizi sonucunda Cohen d değeri 18.571 belirlenmiş olup, dışlanmanın Öğrencinin Kendisine Ait Akıllı Telefonu olmasına öğrenciler üzerinde orta düzeyde bir etkisi olduğu söylenebilir (Cohen,1988). Ayrıca lise öğrencilerinde öğrencinin Kendisine Ait Akıllı Telefonu olmasına göre internet bağımlılığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($t=1.81, p > .05$)

Tablo 6.Lise Öğrencilerini Sosyal Dışlanmanın Alt Boyutları Görmezden Gelinme Ve Dışlanma Ve İnternet Bağımlılığı Öğrencinin Kendisine Ait Akıllı Telefonu Olması İle İlişkin Bağımsız Örneklem t-Testi Tablosu

Değişken	Kendime Ait Akıllı Telefonum Var	N	\bar{X}	ss	T	sd	P
Görmezden	Evet	427	9.12	3.99	1.06	486	.11
Gelinme	Hayır	61	10.21	5.05			
Dışlanma	Evet	427	17.51	5.13	4.33	486	.00
	Hayır	61	14.40	5.80			
İnternet	Evet	427	23.39	7.57	1.81	486	.07
Bağımlılığı	Hayır	61	21.40	8.02			

Tablo 8'e göre lise öğrencilerinde anne eğitim düzeyleri ile sosyal dışlanmanın alt boyutlarından görmezden gelinme düzeyleri arasında istatistiksel olarak düşük düzeyde ($\eta^2=0.020$) anlamlı bir farklılık görülmüştür ($F=2.668, p < .05$). Yapılan Post hoc test sonuçlarına göre; anne eğitim düzeyi lise olan çocuğun görmezden gelinme puan ortalaması ($\bar{X}=8.5760$) ile anne eğitim düzeyi ortaokul olan çocuğun görmezden gelinme puan ortalaması ($\bar{X}=8.7451$) arasında lise olanın düşük; anne eğitim düzeyi ortaokul olan çocuğun görmezden gelinme puan ortalaması ($\bar{X}=8.7451$) ile anne eğitim düzeyi üniversite olan çocuğun görmezden gelinme puan ortalaması ($\bar{X}=8.9929$) arasında anne eğitim düzeyi ortaokul olanın düşük; anne eğitim düzeyi üniversite olan çocuğun görmezden gelinme puan ortalaması ($\bar{X}=8.9929$) ile anne eğitim düzeyi ilkokul olan çocuğun görmezden gelinme puan ortalaması ($\bar{X}=9.9429$) arasında üniversite olanın düşük; anne eğitim düzeyi ilkokul olan çocuğun görmezden gelinme puan ortalaması ($\bar{X}=9.9429$) ile anne eğitim düzeyi okuryazar olmayan çocuğun görmezden gelinme puan ortalaması ($\bar{X}=10.3226$) arasında ilkokul olanın düşük; anne eğitim düzeyi okuryazar olmayan çocuğun görmezden gelinme puan ortalaması ($\bar{X}=10.3226$) ile anne eğitim düzeyi lisans üstü olan çocuğun görmezden gelinme puan ortalaması ($\bar{X}=10.5556$) arasında anne eğitim düzeyi okuryazar olmayanın düşük olduğu görülmüştür (Tablo.7). Lise öğrencilerinin anne eğitim düzeyleri ile sosyal dışlanmanın alt boyutlarından dışlanma düzeyleri arasında istatistiksel olarak düşük düzeyde ($\eta^2=0.079$) anlamlı bir farklılık görülmüştür ($p < 0.05, F=5.857, \text{Tablo } 8$). Yapılan Post hoc test sonuçlarına göre; anne eğitim düzeyi okuryazar olmayan çocuğun dışlanma puan ortalaması ($\bar{X}=15.096$) ile anne eğitim düzeyi ilkokul olan çocuğun dışlanma puan ortalaması ($\bar{X}=15.1619$) arasında okuryazar olmayanın yüksek; anne eğitim düzeyi ilkokul olan çocuğun dışlanma puan ortalaması ($\bar{X}=15.1619$) ile anne eğitim düzeyi ortaokul olan çocuğun dışlanma puan ortalaması ($\bar{X}=17.0980$) arasında ilkokul olanın yüksek; anne eğitim düzeyi ortaokul olan çocuğun dışlanma puan ortalaması ($\bar{X}=17.0980$) ile anne eğitim düzeyi lise olan çocuğun dışlanma puan ortalaması ($\bar{X}=17.8960$) arasında anne eğitim düzeyi ortaokul olan yüksek; anne eğitim düzeyi lise olan çocuğun dışlanma puan ortalaması ($\bar{X}=17.8960$) ile anne eğitim düzeyi üniversite olan çocuğun dışlanma puan ortalaması ($\bar{X}=17.9857$) arasında lise olanın yüksek; anne eğitim düzeyi üniversite olan çocuğun dışlanma puan ortalaması ($\bar{X}=17.9857$) ile anne eğitim düzeyi lisans üstü olan çocuğun dışlanma puan ortalaması ($\bar{X}=18.6111$) arasında anne eğitim düzeyi üniversite olanın yüksek olduğu görülmüştür (Tablo.7). Lise öğrencilerinin anne eğitim düzeyleri ile internet bağımlılığı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p > 0.05, \text{Tablo } 8$).

Tablo 7.Lise Öğrencilerinin Sosyal Dışlanmanın Alt Boyutları Görmezden Gelinme Ve Dışlanma Ve İnternet Bağımlılığı Anne Eğitim Düzeylerine İlişkin Betimsel İstatistik Analizi

Görmezden Gelinme Puanı	N	\bar{X}	ss
Okuryazar Değil	31	10.3226	5.18580
İlkokul	105	9.9429	4.57381
Ortaokul	51	8.7451	4.03407
Lise	125	8.5760	3.92934
Üniversite	140	8.9929	3.56945
Lisans Üstü	36	10.5556	4.46859
Dışlanma Puanı	N	\bar{X}	ss
Okuryazar Değil	31	15.096	6.57447
İlkokul	105	15.1619	5.27899
Ortaokul	51	17.0980	5.26974
Lise	125	17.8960	5.24992
Üniversite	140	17.9857	4.92678
Lisans Üstü	36	18.6111	4.21750

Tablo 8. Lise Öğrencilerinin Sosyal Dışlanmanın Alt Boyutları Görmezden Gelinme Ve Dışlanma Ve İnternet Bağımlılığı Anne Eğitim Düzeyine İlişkin Anova Testi Tablosu

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	η^2
Görmezden Gelinme	Gruplar Arası	226.372	5	45.274	2.668	.022	0.020
	Grup İçi	8180.527	482	16.972			
	Toplam	8406.900	487				
Dışlanma	Gruplar Arası	789.733	5	157.947	5.857	.000	0.079
	Grup İçi	12997.642	482	26.966			
	Toplam	13787.375	487				
İnternet Bağımlılığı	Gruplar Arası	301.704	5	60.341	1.032	.398	0.005
	Grup İçi	28194.966	482	58.496			
	Toplam	28496.670	487				

Tablo 10'a göre lise öğrencilerinde baba eğitim düzeyleri ile sosyal dışlanmanın alt boyutlarından görmezden gelinme düzeyleri arasında istatistiksel olarak düşük düzeyde ($\eta^2=0.008$) anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yapılan Post hoc test sonuçlarına göre; baba eğitim düzeyi ile çocuğun görmezden gelinme puan ortalaması arasında bir anlamlılık bulunamamıştır ($F=2.065$, $p>.05$). Lise öğrencilerinde baba eğitim düzeyleri ile sosyal dışlanmanın alt boyutlarından dışlanma arasında düşük düzeyde ($\eta^2=0.002$) anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yapılan Post hoc test sonuçlarına göre; baba eğitim düzeyi ile çocuğun dışlanma puan ortalaması arasında bir anlamlılık bulunamamıştır ($F=.421$, $p>.05$). Lise öğrencilerinin baba eğitim düzeyleri ile sosyal dışlanmanın alt boyutlarından internet bağımlılığı düzeyleri arasında istatistiksel olarak düşük düzeyde ($\eta^2=0.143$) anlamlı bir farklılık görülmüştür ($F=40.359$, $p<0.05$, Tablo 10.). Yapılan Post hoc test sonuçlarına göre; Baba eğitim düzeyi yüksek lisans olan çocuğun internet bağımlılığı puan ortalaması ($\bar{X}=24.2000$) ile baba eğitim düzeyi ilkökul olan çocuğun internet bağımlılığı puan ortalaması ($\bar{X}=23.3750$) arasında yüksek lisans olanın yüksek; baba eğitim düzeyi ilkökul olan çocuğun internet bağımlılığı puan ortalaması ($\bar{X}=23.3750$) ile baba eğitim düzeyi üniversite olan çocuğun internet bağımlılığı puan ortalaması ($\bar{X}=23.2975$) arasında baba eğitim düzeyi ilkökul olanın yüksek; baba eğitim düzeyi üniversite olan çocuğun internet bağımlılığı puan ortalaması ($\bar{X}=23.2975$) ile baba eğitim düzeyi lise olan çocuğun internet bağımlılığı puan ortalaması ($\bar{X}=23.2366$) arasında üniversite olanın yüksek; baba eğitim düzeyi doktora olan çocuğun internet bağımlılığı puan ortalaması ($\bar{X}=22.4444$) ile baba eğitim düzeyi okuryazar olmayan çocuğun internet bağımlılığı puan ortalaması ($\bar{X}=21.8750$) arasında doktora olanın yüksek; baba eğitim düzeyi okuryazar olmayan çocuğun internet bağımlılığı puan ortalaması ($\bar{X}=21.8750$) ile baba eğitim düzeyi ortaokul olan çocuğun internet bağımlılığı puan ortalaması ($\bar{X}=21.8393$) arasında baba eğitim düzeyi okuryazar olmayanın yüksek olduğu görülmüştür (Tablo.9).

Tablo 9. Lise Öğrencilerinin Sosyal Dışlanmanın Alt Boyutları Görmezden Gelinme Ve Dışlanma Ve İnternet Bağımlılığı Baba Eğitim Düzeylerine İlişkin Betimsel İstatistik Analizi

İnternet Bağımlılığı Puanı	N	\bar{X}	ss
Okuryazar Değil	8	21.8750	5.84166
İlkökul	96	23.3750	8.17602
Ortaokul	56	21.8393	8.41163
Lise	131	23.2366	7.78443
Üniversite	158	23.2975	7.39245
Yüksek Lisans	30	24.2000	8.01734
Doktora	9	22.4444	7.64949
Toplam	488	23.1455	

Tablo 10. Lise Öğrencilerinde Sosyal Dışlanmanın Alt Boyutları Görmezden Gelinme Ve Dışlanma Ve İnternet Bağımlılığı Baba Eğitim Düzeyine İlişkin Anova Testi Tablosu

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	η^2
Görmezden Gelinme	Gruplar Arası	70.986	2	35.493	2.065	.128	0.008
	Grup İçi	8335.913	485	17.187			
	Toplam	8406.900	487				
Dışlanma	Gruplar Arası	23.919	2	11.960	.421	.656	0.002
	Grup İçi	13763.456	485	28.378			
	Toplam	13787.375	487				
İnternet Bağımlılığı	Gruplar Arası	4065.997	2	2032.998	40.359	.000	0.143
	Grup İçi	24430.673	485	50.373			
	Toplam	28496.670	487				

Tablo 12'ye göre lise öğrencilerinde pandemi sürecinde internet kullanımı düzeyi ile sosyal dışlanmanın alt boyutlarından görmezden gelinme düzeyleri arasında istatistiksel olarak düşük düzeyde ($\eta^2=0.008$) anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yapılan Post hoc test sonuçlarına göre; pandemi sürecinde internet kullanımı düzeyi ile çocuğun görmezden gelinme puan ortalaması arasında bir anlamlılık bulunamamıştır ($F=2.065$, $p>.05$). Lise öğrencilerinde pandemi sürecinde internet kullanımı düzeyleri ile sosyal dışlanmanın alt boyutlarından dışlanma arasında düşük düzeyde ($\eta^2=0.002$) anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yapılan Post

hoc test sonuçlarına göre; pandemi sürecinde internet kullanımı ile çocuğun dışlanma puan ortalaması arasında bir anlamlılık bulunmamıştır ($F=0.421$, $p>.05$). Lise öğrencilerinin pandemi sürecinde internet kullanımı düzeyleri ile sosyal dışlanmanın alt boyutlarından internet bağımlılığı düzeyleri arasında istatistiksel olarak düşük düzeyde ($\eta^2=0.143$) anlamlı bir farklılık görülmüştür ($F=40.359$, $p<0.05$, Tablo 12.). Yapılan Post hoc test sonuçlarına göre; pandemi sürecinde internet kullanımı düzeyi evet diyen çocuğun internet bağımlılığı puan ortalaması ($\bar{X}=25.0151$) ile pandemi sürecinde internet kullanımı kısmen diyen çocuğun internet bağımlılığı puan ortalaması ($\bar{X}=20.0325$) arasında evet diyenin yüksek; pandemi sürecinde internet kullanımı kısmen diyen çocuğun internet bağımlılığı puan ortalaması ($\bar{X}=20.0325$) ile pandemi sürecinde internet kullanımı düzeyine hayır diyen çocuğun internet bağımlılığı puan ortalaması ($\bar{X}=15.9394$) arasında pandemi sürecinde internet kullanımı düzeyi kısmen diyenin yüksek olduğu görülmüştür (Tablo 11.).

Tablo 11. Lise Öğrencilerinin Sosyal Dışlanmanın Alt Boyutları Görmezden Gelinme Ve Dışlanma Ve İnternet Bağımlılığı Pandemi Sürecinde İnternet Kullanım Düzeylerine İlişkin Betimsel İstatistik Analizi

İnternet Bağımlılığı Puanı	N	\bar{X}	ss
Evet	332	25.0151	7.32230
Hayır	33	15.9394	6.35875
Kısmen	123	20.0325	6.64675
Toplam	488	23.1455	7.64949

Tablo 12. Lise Öğrencilerinde Sosyal Dışlanmanın Alt Boyutları Görmezden Gelinme Ve Dışlanma Ve İnternet Bağımlılığı Pandemi Sürecinde İnternet Kullanım Düzeylerine İlişkin Anova Testi Tablosu

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	η^2
Görmezden Gelinme	Gruplar Arası	70.986	2	35.493	2.065	.128	0.008
	Grup İçi	8335.913	485	17.187			
	Toplam	8406.900	487				
Dışlanma	Gruplar Arası	23.919	2	11.960	0.421	.656	0.002
	Grup İçi	13763.456	485	28.378			
	Toplam	13787.375	487				
İnternet Bağımlılığı	Gruplar Arası	4065.997	2	2032.998	40.359	.000	0.143
	Grup İçi	24430.673	485	50.373			
	Toplam	28496.670	487				

Lise öğrencilerinde sosyal dışlanmanın alt boyutları görmezden gelinme ve dışlanma ve internet bağımlılığı ile okul türü, sınıf düzeyi, babanın çalışma durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmada Lise Öğrencilerindeki Sosyal Dışlanmanın İnternet Bağımlılığına Etkisi incelenmiştir. Araştırmanın Korelasyon tablosuna göre görmezden gelinme ile internet bağımlılığı arasında orta düzeyde pozitif bir ilişki vardır. Buna göre Lise öğrencilerinde, görmezden gelinmenin fazla olduğu bireylerde internet bağımlılığının da fazla olduğu gözlemlenmektedir. Kaşıkçı (2021) raporunda sosyal dışlanmanın sosyal medya bağımlılığı ile pozitif bir ilişki saptamıştır. Yani sosyal dışlanmanın görüldüğü bireylerde sosyal medya bağımlılığının da fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada cinsiyetle internet bağımlılığı arasında orta düzeyde pozitif bir etki görülmüştür. Buna göre Lise öğrencilerinde, kız öğrencilerinin internet bağımlılığı erkek öğrencilerden daha fazla olduğu belirlenmiştir. Tanrıverdi (2012) Van'da yaptığı Ortaöğretim Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı İle Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişkinin İncelediği çalışmasında erkek öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin kız öğrencilere oranla daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Bu farklılığın sebebi Doğu illerinde kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre bilişim teknolojilerine erişiminin kısıtlı olduğu düşünülebilir.

Araştırmada annesi çalışan çocukların annesi çalışmayan çocuklara nazaran daha az dışlandığı görülmüştür. Anne eğitim düzeyinin yüksek olduğu öğrencilerde dışlanmanın daha az olduğu görülmüştür. González ve diğerlerinin (2022) yaptıkları çalışmada bu sonucu desteklemektedir.

Bilim ve Sanat Merkezi öğrencisi olan özel yetenekli öğrencilerin akranları tarafından dışlanıldığı görülmüştür. Üstün Yetenekli Çocukların Anne Babalarının Karşılaştıkları Güçlükleri Araştıran çalışmasında Karakuş (2010), bu çalışmanın sonuçlarıyla paralel olduğu görülmüştür.

Kendisine ait akıllı telefonu olmayan öğrencilerin, olan öğrencilere göre dışlanma durumu daha yüksektir. Günümüz dünyasında sosyal çevrenin sanal ortama taşınıldığı düşünülürse, iletişim kurmakta akıllı telefonun rolü büyüktür. Akıllı telefona sahip olmayan öğrenciler akranlarıyla iletişim kurmakta zorlandığı için doğal olarak dışlanma söz konusu olur.

Araştırmada baba eğitim düzeyiyle ilgili internet bağımlılığında anlamlılık görülmüştür. Babasının eğitim düzeyi arttıkça internet bağımlılığının da arttığı görülmüştür. Deng ve diğerleri (2007) internet bağımlılığına akranlarının etkisi ve babanın eğitim düzeyin etkilediğini belirtmiştir.

Pandemi sürecinde ise öğrencilerin internetle iç içe olmasıyla internet bağımlılığı pandemi sürecinden öncesine göre arttığı belirtilmiştir. Bu süreçte eğitimin uzaktan erişim yoluyla yapılması, evde yaşayan lise öğrencilerinin sosyal çevresini yine uzaktan erişim ile sağlaması internet kullanımını arttırdığını söylenebilir (Baltacı, Akbulut, Zafer, 2020; Babaarslan, 2021; Durmaz, Ertaş 2021)

Öneriler

- ✓ Lise öğrencilerindeki sosyal dışlanmanın azaltılması için akranlarının birlikte vakit geçirebilecekleri etkinliklerin artırılması,
- ✓ Ebeveynlere yönelik sosyal dışlanmanın nedenleri ve internet kullanımını gibi konularda okul rehberlik servisleri tarafından bilgilendirici seminerler verilmesi,
- ✓ Lise öğrencilerine akran ilişkileriyle ilgili ya da internet bağımlılığının zararlarıyla alakalı seminerler ve konferanslar düzenlenmesi,
- ✓ Lise öğrencilerine interneti ve telefonu doğru kullanım konusunda seminerler düzenlenmesi,
- ✓ Sanal dünyadan uzak öğrencilerin birlikte vakit geçirebileceği gençlik doğa kamplarının düzenlenmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Adaman, F., & Keyder, Ç. (2006). Türkiye’de büyük kentlerin gecekondu ve çöküntü mahallelerinde yaşanan yoksulluk ve sosyal dışlanma. *ec. europa. eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf*.

Anlayışlı, C., & Serin, N. B. (2019). Lise öğrencilerinde internet bağımlılığı ve depresyonun cinsiyet, akademik başarı ve internete giriş süreleri açısından incelenmesi. *Folklor/edebiyat*, 25(97), 730-743.

Arslan, A., Kırık, A. M., Karaman, M. ve Çetinkaya, A. (2015). Lise ve Üniversite Öğrencilerinde Dijital Bağımlılık. *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*(8), 34-58.

Aslan, S. (2017). Sosyal Dışlanma ve Genç Suçluluğu. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 5(11), 5-36.

Avcı, M. (2010). Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 39-64.

Babaarslan, D. (2021). İnternet bağımlılığı ve Covid 19 pandemi süreci arasındaki ilişkinin incelenmesi (Master's thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).

Baltacı, Ö., Akbulut, Ö. F., & Zafer, R. (2020). Covid-19 pandemisinde problemlerli internet kullanımı: Bir nitel araştırma. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 126-140.

Bağır, A. (2020). Ergenlerde akıllı telefon bağımlılığının sosyal dışlanma (ostrasizm) ile ilişkisinin incelenmesi (Master's thesis, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü).

Balcı, Ş., & Gülnar, B. (2009). Üniversite öğrencileri arasında internet bağımlılığı ve internet bağımlılarının profili. *Selçuk İletişim*, 6(1), 5-22.

Baumeister, R. F., DeWall, C. N., Ciarocco, N. J., & Twenge, J. M. (2005). Social exclusion impairs self-regulation. *Journal of personality and social psychology*, 88(4), 589.

Boehm, C. (1986). Capital punishment in tribal Montenegro: Implications for law, biology, and theory of social control. *Ethology and Sociobiology*, 7, 305-320. doi:10.1016/0162-3095(86)90056-7.

Cengizhan C (2003) Öğrencilerin Bilgisayar ve İnternet kullanımında Yeni Bir Boyut: Bağımlılık. <http://mimoza.marmara.edu.tr/~cahit/Yayin/bildiri/inet-tr03/index2.html>, adresinden 16.02.2009 tarihinde erişilmiştir.

Clasen, D. R., & Brown, B. B. (1985). The multidimensionality of peer pressure in adolescence. *Journal of youth and adolescence*, 14(6), 451-468

Çakır, Özlem (2002). “Sosyal Dışlanma”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 4 No: 3, s.83-104.

- Deng, Y. X., Hu, M., Hu, G. Q., Wang, L. S., & Sun, Z. Q. (2007). An investigation on the prevalence of internet addiction disorder in middle school students of Hunan province. *Zhonghua liu xing bing xue za zhi= Zhonghua liuxingbingxue zazhi*, 28(5), 445-448.
- Doğan, A. (2013). İnternet bağımlılığı yaygınlığı (Doctoral dissertation, DEÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Duck, S. (1986). *Human relationships and introduction to social psychology*. London: Sage Pub.
- Durmaz, A., & Ertaş, E. Covid-19 Pandemisi Sürecinde Ebelik Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık Düzeylerinin İnternet Kullanım Alışkanlıkları ile İlişkisi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(3), 561-574.
- Ekşi, A. (1999). Adölesans döneminde uyum ve davranış sorunları. A. Ekşi, (Ed.), *Ben hasta değilim Nobel Tıp Kitabevi*.
- Ersoy, A. F., & Turan, N. (2019). Sığınmacı ve göçmen öğrencilerde sosyal dışlanma ve çeteleşme. *Third Sector Social Economic Review*, 54(2), 828-840.
- González, L., Estarlich, M., Murcia, M., Larrañaga, I., Barreto, F. B., Santa-Marina, L., ... & Rebagliato, M. (2022). Risk of child poverty and social exclusion in two Spanish regions: social and family determinants. *Gaceta sanitaria*, 35, 216-223.
- Gökçearslan, Ş., & Günbatır, M. S. (2012). Ortaöğretim Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 2(2), 10-24.
- Hardy, S. A., & Carlo, G. (2011). Moral identity: What is it, how does it develop, and is it linked to moral action?. *Child Development Perspectives*, 5(3), 212-218. <https://doi.org/10.1111/j.1750-8606.2011.00189.x>
- Hatun, O., & Füsün, E. K. Ş. İ. (2020). Lise Öğrencilerinde Değerler, Sosyal Dışlanma ve Akran Baskısı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28(4), 1689-1699.
- Horn, S. S.; Daddis, C., & Killen, M. (2008). Peer relationships and social groups: İmplications for moral education. İçinde L. Nucci, D. Narvez (Ed.), *Handbook Of Moral and Character Education* (s, 267-287), New York: Routledge
- Ilgaz, M. (2018). Sosyal medya bağımlılığı: Lise ve üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *Turkish Journal of Marketing*, 3(3), 238-257. doi:10.30685/tujom.v3i3.63.
- Karakuş, F. (2010). Üstün yetenekli çocukların anne babalarının karşılaştıkları güçlükler. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 127-144.
- Kaşıkçı, F., Denli, Ö. S., & Karaman, N. G. (2021). Gençlerde Sosyal Medya Bağımlılığı ve Sosyal Dışlanma: Öz-Kontrolün Aracılık Rolünün Değerlendirilmesi. *Başkent University Journal of Education*, 8(1), 147-159.
- Kulaksızoğlu, A. (2015). *Ergenlik psikolojisi*. (17. Basım) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Leets, L., & Sunwolf. (2005). Adolescent rules for social exclusion: when is it fair to exclude someone else?. *Journal of Moral Education*, 34(3), 343-362. <https://doi.org/10.1080/03057240500211618>
- Leung, L. (2004). Net-generation attributes and seductive properties of the internet as predictors of online activities and internet addiction. *CyberPsychology & Behavior*, 7(3), 333-348.
- Lim, J., Bae, Y., ve Kim, S. (2004). A learning system for internet addiction prevention. *Proceedings of the IEEE International Conference on Advanced Learning Technologies*
- Makas, Y. (2018). Lise öğrenimi gören gençlerin internet kullanımının psikososyal durum ile ilişkisi (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Morgan, C. T. (2015). *Psikolojiye giriş* (13. baskı). R. Eski & S. Karakaş (Çev.). Konya: Eğitim Kitabevi
- Nalwa, K., Anand, A.P. (2003). Internet addiction in students: A cause of concern. *Cyberpsychology & Behavior*, 6(6). 653-656.
- Ögel, K., Çelikay, H., & Başabak, A. (2017). Aile Bağımlılık Profil İndeksinin Geliştirilmesi, Geçerlik Ve Güvenilirliği. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 20(4).
- Paciello, M., Fida, R., Tramontano, C., Cole, E., & Cerniglia, L. (2013). Moral dilemma in adolescence: The role of values, prosocial moral reasoning and moral disengagement in helping decision making. *European Journal of Developmental Psychology*, 10(2), 190-205. <https://doi.org/10.1080/17405629.2012.759099>

- Pharo, H. (2011), The behavioral and psychological effects of ostracism in adolescence and emerging-adulthood (Doctoral dissertation). Universty of Otago - Dunedine, New Zealand.
- Santrock, J. W. (2003). Adolescence (9th ed.). New York, NY: McGraw-Hill.
- Santrock, J.W. (2014). Akranlar, romantik ilişkiler ve yaşam tarzları. . D.M. Siyez (Çev. Ed.) Ergenlik içinde. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Sarı, M. (2012). Empatik sınıf atmosferi ve arkadaşlara bağlılık düzeyinin lise öğrencilerinin okul yaşam kalitesine etkisi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi, 18 (1), 95-119.
- Şahin, T., & Coşkun, S. (2009). Sosyal dışlanma ve yoksulluk ilişkisi. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.
- Taçyıldız, Ö. (2010). Lise öğrencilerinin internet bağımlılığı düzeylerinin bazı değişkenlere göre yordanması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Tanrıverdi, S. (2012). Ortaöğretim öğrencilerinde internet bağımlılığı ile algılanan sosyal destek arasındaki ilişkinin incelenmesi (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Tarant, M. (2002). Adolescent peer groups and social identity. Social Development, 11(1), 110-123. doi:10.1111/1467-9507.00189.
- Treuer, T., Fabian, Z. ve Füredi, F. (2001). Internet Addiction Associated With Features of Impulse Control Disorder: Is It A Real Psychiatric Disorder?. Journal of Affective Disorders. 66: 283.
- Wesselmann, E. D., Nairne, J. S., ve Williams, K. D. (2012). An evolutionary social psychological approach to studying the effects of ostracism. Journal of Social, Evolutionary, and Cultural Psychology, 6(3), 309. doi:10.1037/h0099249.
- Williams K. D. (2011). The pain of exclusion. Scientific American Mind, 23(6), 30–38.
- Williams, K. D. (2007). Ostracism: The kiss of social death. Social and Personality Psychology Compass, 1(1), 236-247. doi:10.1111/j.1751-9004.2007.00004.x.
- Williams, K. D., & Nida, S. A. (2009). Is ostracism worse than bullying. İçinde M. J. Harris (Ed.) Bullying, rejection, and peer victimization: A social cognitive neuroscience perspective, (s., 279-296), New York: Springer Publishing Company
- Yavuzer, H. (1999). Ana baba ve çocuk: ailede çocuk eğitimi. Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, S. (2014). Sosyal dışlanma ve Avrupa Birliği yaklaşımı.
- Zimmer-Gembeck, M. J., & Collins, W. A. (2003). Autonomy development during adolescence. İçinde G. R. Adams & M. Berzonsky (Eds.), Handbook of Adolescence (s.. 175-204). Oxford: Blackwell

Extended Abstract

It is seen that the concept of social exclusion was first used in France in the 1970s. The use of the concept of social exclusion, which is a concept that was born and developed in Europe, has increased all over the world since the 1990s (Aslan, 2017). social exclusion; economic reasons such as lack of assets, inability to find a job and low income; individual reasons such as education level, gender and age; social and institutional reasons such as lack of social support and lack of social security; political reasons such as not being able to benefit from political rights and not being able to participate in political decision-making mechanisms; occurs as a result (Coşkun, 2009). Adolescence is a period in which both psychological and physical development and growth are observed (Morgan, 2015; Yavuzer, 1999; Zimmer-Gembeck & Collins, 2003). The concept of social exclusion is defined as the ignorance, disregard, exclusion or rejection of adolescents in their interactions and relationships with their peers, and generally occurs without a clear behavior or explanation (Williams, 2011; Williams & Nida, 2009). Adolescents who start to distance themselves from their social circles become addicted to the internet. After a while, addicted adolescents become unimportant in their environment and may be ignored by those around them. Internet addiction is of critical importance, especially considering the developmental period of adolescents. Excessive internet use, which is quite common among school-age youth; negatively affects their social relations, decreases their mental and physical development and academic success (Cengizhan 2003). Adolescents use the internet more than other age groups because they are more interested in technology (Treuer et al., 2001). The source of the addiction in question is due to one or several features of internet use, such as lack of face-to-face communication, communication

environment, writing, or online social activities (for example, chat rooms and instant messaging, online games) and internet content (Leung 2004).

In this study, it was aimed to examine the social exclusion and internet addiction levels of high school students in terms of gender, school type, class level, working status of parents, education level of parents, having a smart phone, using a phone during the pandemic process and being a Bilsem student. . In the literature study, studies were found in which social exclusion and internet addiction were examined separately. However, no study was found in which social exclusion and internet addiction were investigated with various variables in high school students.

Relational survey model, one of the quantitative research models, was used in the research. The study group of the research consists of 488 high school students studying at different high schools in Adana, which was determined by random sampling. Data were collected with the Social Exclusion Scale and the Internet Addiction Scale for Adolescents. The data of the research were analyzed by transferring them to SPSS 25.0 statistical package program. Normality distribution test was applied to the data. Frequency Distribution Test, Correlation Analysis, t-Test and One-Way Analysis of Variance (ANOVA), Tukey Post Hoc Test were performed on normally distributed data, and Cohen d and Eta square effect level determination test was performed to determine the effect levels of the data that were significant.

In the study, a significant difference was found between social exclusion and internet addiction in high school students and gender, mother and father education level, mother's working status, being a Bilsem student, and internet use status during the pandemic process. On the other hand, no significant difference was observed between social exclusion and internet addiction in high school students, and school type, grade level, and father's employment status.

As a result, a moderate positive effect was observed between gender and internet addiction. Accordingly, it has been determined that among high school students, female students have more internet addiction than male students. In the study, it was observed that children whose mothers are working are less excluded than children whose mothers are not working. It was observed that exclusion was less in students with higher maternal education level. It has been observed that gifted students who are students of the Science and Art Center are excluded by their peers. Students who do not have a smart phone of their own are more likely to be excluded than students who do. In the study, there was a significant difference in internet addiction related to father's education level. It was observed that as his father's education level increased, his internet addiction also increased. In the pandemic process, it was stated that internet addiction increased compared to before the pandemic process, as students were intertwined with the internet.

In line with the results of the research, it is recommended to organize seminars for parents by school administrations in order to emphasize that social exclusion affects internet addiction, to organize activities, studies and seminars where students can spend time with each other in order to reduce social exclusion, and to organize camps in nature away from virtual environments.